

POLITIKA A SPOLOČNOSŤ

Dominique
Wolton

EDÍCIA
PROFILY

POLITIKA A SPOLOČNOST

Dominique Wolton

POLITIKA A SPOLOČNOSŤ

Dominique Wolton

SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2025

© Libreria Editrice Vaticana

© Éditions de l'Observatoire/Humensis, 2017, Paris

Slovak edition © Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o.,
Trnava 2025

ISBN 978-80-8161-630-3

Obsah

Úvod autora	
„Nuž, nie je to ľahké...“	13

1. VOJNA A MIER

Rozhovory	23
Úryvky z prejavov	50
<i>Prihovor Svätého Otca pri príležitosti stretnutia s členmi Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, New York, 25. septembra 2015</i>	
<i>Spoločná deklarácia pri príležitosti stretnutia Svätého Otca a Jeho Svätosti Kirilla, patriarchu Moskvy a celej Rusi, Medzinárodné letisko Josého Martího, Havana, Kuba, 12. februára 2016</i>	

2. NÁBOŽENSTVO A POLITIKA

Rozhovory	56
Úryvky z prejavov	87
<i>Prihovor Svätého Otca na Druhom svetovom stretnutí ľudových hnutí, aula Expo Feria, Santa Cruz de la Sierra, Bolívia, 9. júla 2015</i>	
<i>Prihovor Svätého Otca na Tretom svetovom stretnutí ľudových hnutí, Aula Pavla VI., Vatikán, 5. novembra 2016</i>	

3. EURÓPA A KULTÚRNA ROZMANITOSŤ

Rozhovory	93
Úryvky z prejavov	115
<i>Príhovor pápeža Františka pri preberaní Ceny Karola Veľkého, Kráľovská sieň, Vatikán, 6. mája 2016</i>	
<i>Príhovor pápeža Františka na stretnutí hláv vlád a štátov Európskej únie v Taliansku pri príležitosti 60. výročia Rímskych zmlúv, Kráľovská sieň, Vatikán, 24. marca 2017</i>	

4. KULTÚRA A KOMUNIKÁCIA

Rozhovory	124
Úryvky z prejavov	145
<i>Príhovor pápeža Františka pred Talianskou radou profesijnej organizácie novinárov v prítomnosti štyristo novinárov na audiencii v Klementínskej sále vo Vatikáne, 22. septembra 2016</i>	
<i>Príhovor pápeža Františka k účastníkom formačného kurzu pre nových biskupov, Klementínska sála, Vatikán, 16. septembra 2016</i>	

5. ODLIŠNOSŤ, ČAS A RADOSŤ

Rozhovory	151
Úryvky z prejavov	181
<i>Príhovor pápeža Františka k účastníkom Svetového stretnutia ľudových hnutí, Stará synodálna aula, Vatikán, 28. októbra 2014</i>	
<i>Príhovor pápeža Františka k pútnikom v situácii hmotnej núdze, ktorých sprevádzal kardinál Barbarin, Aula Pavla VI., Vatikán, 6. júla 2016</i>	

6. „MILOSRDENSTVO JE CESTA OD SRDCA K RUKE“

Rozhovory	187
Úryvky z prejavov	216
<i>Prihovor Svätého Otca k účastníkom 31. svetových dní mládeže (27. až 31. júla 2018) počas uvítacieho programu na Błoniach, Krakov, Poľsko, 28. júla 2016</i>	
<i>Modlitebná vigília s mladými, apoštolská cesta pápeža Františka do Poľska pri príležitosti 31. svetových dní mládeže (27. až 31. júla 2016), univerzitné centrum Misericordiae, Krakov, Poľsko, 30. júla 2016</i>	

7. „TRADÍCIA JE POHYB“

Rozhovory	222
Úryvky z prejavov	241
<i>Prihovor pápeža Františka pri príležitosti vianočných pozdravov pre rímsku kúriu, Klementínska sála, Vatikán, 22. decembra 2014</i>	
<i>Prihovor pápeža Františka pri príležitosti vianočných pozdravov pre rímsku kúriu, Klementínska sála, Vatikán, 22. decembra 2016</i>	

8. JEDEN OSUD

Rozhovory	247
Úryvky z prejavov	272
<i>Prihovor Svätého Otca Františka v sídle pobočky OSN v Nairobi (UNON), Keňa, 26. novembra 2015</i>	
<i>Prihovor Svätého Otca Františka na Medzinárodnej konferencii za mier na pôde Univerzity Al-Azhar v Káhire, 28. apríla 2017</i>	

Niekoľko výrokov pápeža Františka	280
Životopis pápeža Františka	282
Orientačná bibliografia pápeža Františka	286
Bibliografia Dominiqua Woltona	290
Podakovanie	294

„Spomenul som to už prednedávnom a dnes to opakujem: v súčasnosti zúri *tretia svetová vojna*, ktorá má viacero ohnísk. Existujú totiž také ekonomické systémy, ktoré musia viesť vojnu, aby prežili. Vyrábajú a predávajú zbrane, a tak sa im darí držať v pluse rozpočet tých ekonomík, ktoré prinášajú človeka ako obeť na oltár boha menom peniaze. Nestarajú sa o to, že v utečeneckých táboroch hladujú deti, že rodiny sa musia nútene rozdeliť, nemyslia na zničené domy a dokonca ani na tisícky zničených životov. Tak mnoho utrpenia, ničenia a bolesti! Drahí bratia a sestry, dnes zo všetkých kútov zeme, zo všetkých národov, z každého srdca a z každého ľudového hnutia zaznievajú hlasy túžiace po mieri: už nikdy žiadnu vojnu!“¹

„Snívam o mladej Európe, schopnej byť ešte matkou. Matkou, ktorá by bola plná života, lebo si sama váži život a dáva životu nádej. Snívam o Európe, ktorá sa stará o deti, ktorá bratsky pomáha chudobnému a ujíma sa ho, pretože ten nič nemá a prosí o útočisko. Snívam o Európe, ktorá počúva a váži si chorých a starých ľudí, aby neboli zdegradovaní a odpísaní ako neproduktívni. Snívam o Európe, kde byť migrantom nie je zločin, ale výzva na väčšie zasadenie

1 Úryvok z prejavu predneseného pred účastníkmi Svetového stretnutia ľudových hnutí 18. októbra 2014.

za dôstojnosť každej ľudskej bytosti. Snívam o Európe, kde mladí dýchajú čisté ovzdušie čestnosti, kde milujú krásu kultúry a jednoduchý život, nezamorený nekonečnými potrebami konzumizmu; kde vstúpiť do manželstva a mať deti je zodpovednosťou a veľkou radosťou, nie problémom pre nedostatok stabilného zamestnania. Snívam o Európe rodín so skutočne účinnými ekonomikami zameranými skôr na tváre ľudí než na cifry, viac na príchod detí na svet než na hromadenie majetku. Snívam o Európe, ktorá zvelaďuje a chráni práva každého, nezabúdajúc na povinnosti voči všetkým. Snívam o Európe, o ktorej sa nebude môcť povedať, že jej zasadenie sa o ľudské práva bolo jej poslednou utópiou.“²

2 Úryvok z príhovoru predneseného pri príležitosti preberania Ceny Karola Veľkého 6. mája 2016.

Úvod

„Nuž, nie je to ľahké...”

O čo pôjde

Niekedy sa ľudské osudy pretínajú s históriou. To je prípad pápeža Františka, ktorý je pôvodom z Latinskej Ameriky a Katolíckej cirkvi prináša inú identitu. Jeho osobnosť, život aj skutky silne rezonujú v období, ktoré je ovládané ekonomickými vzťahmi, ale aj poznačené hľadaním zmyslu, autenticity a neraz i duchovných hodnôt. Jadrom našich rozhovorov je práve toto stretnutie človeka s dejinami, stretnutie predstaviteľa Cirkvi s francúzskym intelektuálom a laikom, ktorý sa špecializuje na komunikáciu a už mnoho rokov sa zaujíma o globalizáciu, kultúrnu rozmanitosť a rozdielnosť.

Prečo rozhovor? Preto, lebo umožňuje otvoriť sa druhému, poskytuje priestor pre argumentáciu a prítomnosť

čitateľa. Rozhovor dáva zmysel ľudskej komunikácii a nie je obmedzený výkonnosťou a hranicami techniky.

Uhol pohľadu tejto knihy zodpovedá otázniku, ktorý sa často vynáral v priebehu dejín Cirkvi: aká je povaha jej spoločenského a politického pôsobenia? Aký je rozdiel medzi politickými aktérmi a Cirkvou? Tieto otázky vyvstávajú vždy, keď čítanie evanjelia, cirkevných otcov alebo encyklík vyzýva ku kritickému pôsobeniu a k činnosti v prospech chudobných či vylúčených, alebo ľudí v porobe. Tí, ktorí sa v minulých storočiach zasadzovali za kritiku nespravodlivosti či nerovnosti, nezriedka vytvárali priamy vzťah medzi politickým poslanstvom a spiritualitou. Diskusia a konflikty v súvislosti s teológiou oslobodenia sú jedným z posledných veľkých príkladov tohto javu. Akým spôsobom možno premýšľať o duchovnej dimenzii politickej činnosti Cirkvi a ako ju špecifikovať? Až pokiaľ sa dá ísť a aké hranice už nemožno prekročiť? Naším zámerom je dať priestor reflexii o tom, čo spája a čo oddeľuje spiritualitu a politickú činnosť. Túto reflexiu potrebujeme práve v súčasnosti, keď vidíme, že sa mnohí vracajú k hľadaniu spirituality, a zároveň pre globalizované informácie čoraz viac bijú do očí rôzne nerovnosti. To spôsobuje, že situácia je naliehavá a vyžaduje si riešenie, no popritom dochádza aj k istému zjednodušovaniu argumentov a často i k tomu, že mnohí by chceli všetko redukovať len na politickú rovinu. Ako sa vyhnúť tomu, aby sa kritické pôsobenie Cirkvi v mene „modernity“ neobmedzilo len na rolu ďalšieho politického aktéra, akéhosi príbuzného OSN? Oslnivým príkladom tejto diskusie, nevyhnutnosti a námahy oddeliť tieto dva typy logiky sú jezuiti, o čom svedčí ich príbeh, a Latinská Amerika s príbehom pápeža Františka.

Stretnutie

Ľudské stretnutia sa nedajú naplánovať. Jednoducho k nim dôjde. V našom prípade to boli slobodné, nekonformné stretnutia, plné dôvery a humoru. Pápež František sa vždy naplno ponoril do rozhovoru, pozorne načúval, plný dejinného nadhľadu a bez ilúzií o ľuďoch. Stretávali sme sa mimo akéhokoľvek inštitucionálneho rámca v jeho apartmáne, ale to vôbec nevysvetľuje jeho schopnosť načúvania, jeho slobodu a ochotu. Inštitucionalizované frázy zaznievali len veľmi ojedinele.

Zavše sa ma zmocňuje závrat, keď si pomyslím, aká obrovská zodpovednosť spočíva na jeho pleciach. Ako dokáže rozhodovať a premýšľať, keď sa zo všetkých strán naňho tlačia rôzne povinnosti a požiadavky, a ako môže počúvať a konať nielen v prípade Cirkvi, ale aj v prípade mnohých iných svetských záležitostí? Ako to robí? Áno, možno on je naozaj *prvým pápežom globalizácie*, spájajúcim Latinskú Ameriku a Európu. Je ľudský, skromný, ale zároveň tak veľmi odhodlaný a zakotvený v histórii. Jeho úloha nemá nič spoločné s rolou veľkých svetových politických vodcov, ale napriek tomu je s nimi neustále konfrontovaný.

Možno tá najsilnejšia veta, ktorú spontánne vyslovil počas nášho rozhovoru, je táto: „Nemám strach z ničoho.“ A okrem toho si ešte spomínam na inú vetu, ktorú ticho vyslovil, keď sme sa lúčili, a na ktorú nikdy nezabudnem, lebo dokonale vystihuje jeho ľudskosť a jeho apoštolát. Obrátil sa v otvorených dverách a povedal: „Veru, veru, nie je to ľahké...“ Treba azda pridávať ďalšie slová k tejto skromnosti, samote, triezvosti uvažovania a múdrosti?

Problémom bolo nájst úroveň, ktorá by umožnila rozhovor, lebo medzi nami pretrvávalo veľa rozdielov. Zároveň

sme však mali vôľu k vzájomnému porozumeniu, k „rúcaniu múrov“ a aj k tomu, že si pripustíme aj občasnú nemožnosť komunikácie. Veru, nie je ľahké viesť rozhovor s niekým, kto má aj niekoľko príhovorov denne, vyjadruje sa veľmi zrozumiteľne a s veľkou jednoduchosťou. K tomu sa ešte pridáva fakt, že náboženský diskurz má vždy na všetko odpoveď a všetko už bolo povedané. Nie je ľahké vyhnúť sa opakovaniu toho, čo už verejnosť pozná z jeho príhovorov a prejavov, a pritom si udržať odstup od náboženského a oficiálneho slovníka. Nie je ľahké hľadať pravdu, vyrovnať sa s nemožnosťou komunikácie, ak sa taká situácia vyskytne. Držali sme sa teda vo väčšej miere úrovne dejín, politiky a ľudí než úrovne duchovnej dimenzie.

Tento rozhovor medzi predstaviteľom Cirkvi a laikom by mohol pokračovať donekonečna. Oplýval bohatstvom v názorových konvergenciách, ale aj v rozdieloch pohľadu. Nezobral som na seba rolu na všetko prikyvujúceho novinára ani kritika, skôr som sa neutrálne a v dobrej viere snažil viesť rozhovor s jednou z najvýnimočnejších intelektuálnych a náboženských osobností našej doby. Slobodu, ktorá prýšti z hĺbky Františkovej osobnosti, som pociťoval počas každého rozhovoru. Pápež František si nepotrpí na konvencie ani na konformizmus. Na to, aby si to človek uvedomil, sa stačí pozrieť na jeho život, skutky a slová z obdobia, ktoré strávil v Latinskej Amerike a v Argentíne. A uvidíme ten priepastný rozdiel medzi Európou.

Z empirického hľadiska som použil rovnaký prístup, i keď nie vždy vedome, ako pri rozhovore s filozofom Raymondom Aronom (1981), s kardinálom Jeanom-Marim Lustigerom (1987) a s predsedom Európskeho spoločenstva Jacquom Delorsom (1994). Filozofia, náboženstvo,

politika. Tri dimenzie, ktoré sa koniec koncov nachádzajú aj v tejto knihe. Bezpochyby je to pozícia, ktorá najlepšie ilustruje môj postoj výskumníka, akéhosi hovorca občana, univerzálneho a neviditeľného, ale nevyhnutného pri reflexii o histórii a svete. Rozhovor a dialóg vnímam ako spôsob zredukovania neprekonateľných vzdialeností a umožnenia malej miery nepochopenia. Je paradoxné, že často sa naše názory zhodovali najmä v spoločnej filozofii komunikácie. Napríklad, že je potrebné povýšiť človeka nad techniku. Alebo prijať aj to, že niekedy komunikácia nie je možná, uprednostniť rozhovor, očistiť komunikáciu od pretechnizovanosti a znova jej dať humanistické hodnoty. Či akceptovať, že komunikácia je rokovanie a spolužitie v rovnakej miere, v akej predstavuje aj delenie sa. Komunikácia, ktorú vnímam ako politickú aktivitu diplomacie.

Hlavné témy

Naše rozhovory sa odvíjali počas dvanástich stretnutí, ktoré prebiehali od februára 2016 do februára 2017. Bola to koniec koncov dlhá doba, najmä ak vezmeme do úvahy zvyklosti a pravidlá Vatikánu. Navyše, nič nebolo pevne stanovené vopred. Nezriedka sa stávalo, že rozhovory sa odklonili od striktného rámca tejto publikácie a nie všetko sa potom dalo zaradiť do jej textu. To však do veľkej miery vysvetľuje tón, atmosféru a slobodu našich rozhovorov. Pápež František si rukopis prečítal a veľmi rýchlo sme našli spoločnú reč.

Témy, ktorým sa tu venujeme, sa vzťahujú na politické, kultúrne a náboženské otázky prítomné vo svete a v jeho násilí: vojna a mier, Cirkev v globalizovanom svete

a v kontexte kultúrnej rozmanitosti, náboženstvá a politika, fundamentalistické prúdy a sekulárnosť, vzťah medzi kultúrou a komunikáciou, Európa ako územie spolužitia kultúr, vzťahy medzi tradíciou a modernitou, dialóg medzi náboženstvami, postavenie jedinca, rodiny, mravov a spoločnosti, univerzalistické perspektívy, úloha kresťanov v sekulárnom svete, ktorý je poznačený vzostupom náboženstiev, nemožnosť komunikácie a osobitosť náboženského diskurzu.

Tieto témy som usporiadal do ôsmich kapitol. V každej kapitole som doplnil naše rozhovory dvoma úryvkami zo šestnástich významných prejavov pápeža Františka, ktoré predniesol v období po svojom zvolení 13. marca 2013. Tieto príhovory boli prednesené na rôznych miestach po celom svete a dokresľujú naše rozhovory. V každej kapitole sa teda nachádzajú dva úryvky z týchto prejavov.

Úmyselne som sa vyhýbal narážkam na politické a inštitucionálne konflikty, ktoré prebiehajú v rámci Cirkvi. Okrem faktu, že nie ja, ale iní sú kompetentnejší na túto otázku a informácie o nej sú ľahko dostupné, táto téma nezodpovedala tomu, o čo som sa zaujímal, teda o miesto Cirkvi vo svete a v politike na základe skúsenosti a náhľadov prvého jezuitského a neeurópskeho pápeža Katolíckej cirkvi.

A ako by sme ho teda mohli predbežne charakterizovať? Z pohľadu sociálnej problematiky je trochu františkánom, z intelektuálneho hľadiska trochu dominikánom a na politickej úrovni trochu jezuitom. V každom prípade je veľmi ľudský. Zrejme by bolo potrebných ešte mnoho ďalších rozhovorov na to, aby človek pochopil jeho osobnosť.

Keď komunikácia občas nie je možná

Podľa Svätého Otca všetko vyplýva z náboženstva a viery vrátane odpovedí na striktné politické otázky. Kľúčovú úlohu zohráva milosrdenstvo, ako aj hĺbka istého prúdu histórie a eschatológie, ktorých korene siahajú do času pred štyroch tisícročí. Moje referenčné body majú skôr antropologický charakter, aj keď duchovná dimenzia sa z ľudskej činnosti, samozrejme, nedá vyškrtnúť. Náš pohľad na svet sa nezriedka zhoduje, perspektívy už menej. Hĺbka komunikácie spočíva v tom, že sa snažíme o vzájomné pochopenie a prijatie svojich rozdielov. Príkladom môže byť enigma súčasného sveta, ktorý je viditeľný a interaktívny a kde výkonnosť a rýchlosť informácií spôsobujú toľko nedorozumenia a nemožnosti komunikácie ako možno nikdy predtým. Výzvou je teda reflexia o rozdielnosti v otvorenom svete, to, ako sa vyhnúť monopolu jediného diskurzu, či už náboženského, alebo politického, a podpora vzájomného porozumenia.

Prijatie, sprevádzanie, rozlišovanie, integrácia. Tieto štyri kľúčové koncepty apoštolskej exhortácie *Amoris laetitia* (Radosť lásky, marec 2016) majú koniec koncov istý všeobecný dosah. Najmä vtedy, ak sa chceme novým pohľadom pozrieť na zásadné otázky súčasnej doby, ako je práca, výchova, vzťahy medzi vedami, technikou a spoločnosťou, globalizácia, rozmanitosť kultúr, médiá a verejná mienka, politická komunikácia, mestský priestor.

Viesť tieto rozhovory nebolo ľahké. Pápež nie vždy odpovedá na otázky, ktoré mu ľudia kladú, aspoň nie v tom zmysle, na ktorý sme si navykli vplyvom našej modernej racionality. Veľmi rýchlo sa do rozhovoru dostanú reference, ktoré sú staré už niekoľko storočí, alebo metafory

a evanjeliá. Klasickému „právu na odpoveď“ niekedy nebolo učinené zadosť. Existujeme v rozdielnych symbolických priestoroch. Ide, skrátka, o to, čo nazývam „občasná nemožnosť komunikácie“, no práve preto boli tieto stretnutia zaujímavé. Navyše, je tu ešte tretí účastník, čitateľ, a nikto nevie, ako tieto rozhovory prijme. Ide jednoducho o rozhovor, ktorému chýba „klasická racionalita“, tá, ktorá sa zvyčajne spája s rozhovormi intelektuálneho a politického typu. To je len dobre, aj keď to občas prekvapí. Veď kráčame po poli takej filozofie komunikácie, ktorá rešpektuje rozdielnosť.

Zaujímavé na Cirkvi je to, že v podstate nikdy nie je moderná. Nikdy nie je úplne ponorená v súčasnosti, aj keď sa angažuje na mnohých bojových poliach. Prirodzene, je to práve tento postoj, ktorý je na jej vízii sveta zaujímavý, aj keď niektorých zaráža alebo hnevá. Keď si Cirkev nič nerobí z modernity, znamená to, že sa podriaďuje takým hodnotám a časovým rebríčkom, ktoré nezodpovedajú našej dobe ovládanej rýchlosťou, okamžitými reakciami a globalizáciou. V minulosti často dochádzalo k prekryvaniu náboženstva a politiky či duchovnej a časnej oblasti, pričom výsledky neboli vždy pozitívne. Dnes sa už duchovnosť s časnosťou neprekryva, aspoň nie v kresťanstve, a tento odstup od modernity vo všetkých jej formách je v skutočnosti šancou. Neustále ju však sprevádza otázka, aký odstup treba medzi duchovnou a sekulárnou oblasťou udržiavať. Modernita v priebehu štyroch storočí porazila tradíciu a premenila sa na ideológiu. Opätovné vyťaženie hodnôt z tradície je bezpochyby prostriedok, ako zachrániť panujúcu modernitu. Môže tomu napomôcť Katolícka cirkev, ale aj iné zdroje – náboženské, umelecké či vedecké.

V každom prípade, všetky tieto dimenzie nabádajú k dialógu, tolerancii a vzájomnému porozumeniu. Panujúca tradícia, proti ktorej oprávnené v minulých storočiach povstala modernita, sa dnes môže obohatiť o iné typy logiky, ako je tá jej. Všetko, len nie unidimenzionalita³, ktorá nám neustále hrozí, a reifikácia⁴ sveta v tom zmysle, ako ju predpovedala frankfurtská škola v dvadsiatych rokoch dvadsiateho storočia.

Práca na tejto knihe trvala dva a pol roka. V mojom živote spôsobila zásadné zmeny. Voči tomuto mužovi a obrovskej zodpovednosti, ktorú nesie na pleciach, som pocítil hlbokú úctu a skutočnú pokoru.

Počas týchto stretnutí panovala skutočná sloboda umožňujúca vysloviť mnoho vecí. Boli to chvíle zastavené v čase. Zároveň sme pociťovali všadeprítomnú globalizáciu, ktorá narúša všetky rebríčky, všetky hodnoty. Tú globalizáciu, o ktorej sa musíme naučiť uvažovať, aby sme sa v budúcnosti vyhli vojnám. Ak to zhrniem, „informácie neznamenajú komunikáciu“ a „komunikácia znamená vyjednávanie alebo prinajlepšom spolužitie“. To sú koncepty, ktoré stoja v jadre môjho hľadania, v rámci ktorého sa snažím o mierové spolužitie často rozdielnych, ba až antagonistických pohľadov na svet. Medzi náboženským a sekulárnym diskurzom predsa len existujú nejaké styčné body vzťahujúce sa na globalizáciu, a preto máme dôvod byť optimisti. Slovom, urobme všetko potrebné preto, aby

3 Unidimenzionalita v štatistike je špecifický rebríček merania, ktorý obsahuje len jednu dimenziu. V metodike sociologického výskumu napríklad označuje meranie len jednej zručnosti. (Pozn. prekl.)

4 Filozofický pojem označujúci zvecnenie, pretváranie duševnej predstavy na skutočné veci. (Pozn. prekl.)

sme sa vyhli nenávisti k iným. Snahou kresťanského náboženstva v súčasnosti je zachovať dialóg, ktorého kľúčové slová sú „úcta“, „dôstojnosť“, „uznanie“, „dôvera“. A to sú slová, ktoré sú jadrom demokratického modelu.

V Paríži, júl 2017